

ზმნა და ზმნასთან დაკავშირებული მართლწერის საკითხები

მოამზადა მაია ინასარიძემ

სუბიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები

მხოლოდობითი რიცხვი

I პირი. ვ.....
II პირი. ხ, ჰ ან ს
(ან არაფერი).....
III პირი.ს, ა, ო

მრავლობითი რიცხვი

I პირი. ვ.....თ
II პირი. ხ, ჰ ან ს
(ან არაფერი).....თ
III პირი.ენ (ნენ), ან,
ნ, ეს

ზმნა

პირდაპირი ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები

მხოლოდობითი

I პ. მ _____

II პ. გ _____

III პ. _____

მრავლობითი

I პ. გვ _____

II პ. გ _____ (თ)

III პ. _____

ირიბი ობიექტური პირისა და რიცხვის ნიშნები

მხოლოდობითი

I პ. მ _____

II პ. გ _____

III პ. პ, ს _____

მრავლობითი

I პ. გვ _____

II პ. გ _____ (თ)

III პ. პ, ს _____ (თ)

ზმნის პირის ნიშნების მართლწერასთან დაკავშირებული წესები

პირველი სუბიექტური პირის ნიშანი – ვ- პრეფიქსი (ზეპირმეტყველების გავლენით) არ უნდა დაიკარგოს ვ, ო, უ ბგერებით დაწყებულ ფუძეებთან, რომ არ მოხდეს პირველი და მეორე პირის ფორმათა დამთხვევა (**ვ**ოცნებობ, **ვ**უთხარი). აღნიშნული წესის თანახმად, ვ თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან თავს მოიყრის ორი ვ (პირის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი ბგერა); სავალდებულოა ორივე მონაცემის შენარჩუნება; მაგალითად, **ვვ**არჯიშობ, **ვვ**არცხნი და ა.შ.

ზმნის მართლწერასთან დაკავშირებული წესები

- პირველი ობიექტური პირის მზ. რიცხვის ფორმაში მ თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან ორი მ გაჩნდება: პირის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი ბგერა; მაგალითად, მმართვეს, მმაღლავს და ა.შ.
- პირველი ობიექტური პირის მრ. რიცხვის ფორმაში გვ-ბგერათკომპლექსით დაწყებულ ფუძეებთან ორი გვ-მოიყრის თავს; მაგალითად, დაგვგვინებია.
- მეორე ობიექტურ პირში გ- თანხმოვნით დაწყებულ ფუძეებთან ორი გ-მოიყრის თავს: პირის ნიშანი + ფუძის დასაწყისი ბგერა; მაგალითად, გგონია, გგავს და ა.შ.

ზმნის მართლწერასთან დაკავშირებული წესები

- პირდაპირ და ირიბ ობიექტურ პირთაგან მესამე პირში ნიშნები მხოლოდ **ირიბს** აქვს. ეს ნიშნებია ჰ- და ს- პრეფიქსები, რომელთა გამოყენების არ ეალსაც განსაზღვრავს ზმნის ფუძის დასაწყისი ბგერები, კერძოდ: ბ, პ, ფ, გ, კ, ქ, ყ თანხმოვნებით დაწყებულ ფუძეებთან იქნება ჰ-, ხოლო, ტ, თ, ძ, ც, წ, ჯ, ჩ, ჭ თანხმოვნების შემთხვევაში – ს- პრეფიქსი.
- მესამე პირის პირდაპირ ობიექტს, მართალია, ნიშანი არ აქვს, თუმცა რამდენიმე ზმნაში აუცილებელია ს- ნიშნის გამოყენება, მაგ.: გასცა (მოწყალება), გამოსცა (წიგნები), ასწია (ტვირთი), გასწია (ჭაპანი)... ასევე, ს შენარჩუნებულია ფორმებში: გასტანა, დასძინა და სხვ.

დაიმახსოვრეთ!

ჰ- / ს- პრეფიქსების არასწორად გამოყენების მთავარი მიზეზი ხშირად ისაა, რომ ზოგს უჭირს პირდაპირი და ირიბი ობიექტების ერთმანეთისაგან გარჩევა. ამისათვის ყველაზე კარგი საშუალებაა ზმნის ფორმის წყვეტილის მწკრივში გადაყვანა, კერძოდ, **რა ქნა?** კითხვის დასმის შემთხვევაში, პირდაპირი ობიექტი ყოველთვის სახელობით ბრუნვაშია, ხოლო ირიბი ობიექტი – მიცემით ბრუნვაში.

მაგალითად:

რას შვრება? – სთხოვს კაცი მეზობელს (ობ.) ფულს (ობ.)

რა ქნა? – სთხოვა კაცმა მეზობელს (ირ. ობ.) ფული (პირ.ობ.)

პირის ნიშნები რთულფუძიან ზმნებში

რთულფუძიან ზმნებს მიეკუთვნება შემდეგი
ფორმები: ცხადყოფს, ნათელყოფს, უზრუნველ-
ყოფს, უგულებელყოფს... დიდკაცობს, თავმომწო-
ეობს, ქედმაღლობს, გულდიდობს...

• აღნიშნული ფორმები მიღებული უნდა იყოს ერთ დროს დამოუკიდებელი სიტყვების შეერთებით, თუმცა წარმოების პრინციპი

განსხვავებულია, კერძოდ: პირველი რიგის მაგალითების მიხედვით (ცხადყოფს...), სახელს დაერთო ყოფს მეშველი ზმნა, ხოლო მეორე რიგის შემთხვევებში (დიდკაცობს...) უშუალოდ რთული ფუძისგან წარმოიქმნა ზმნური ფორმა.

პირის ნიშნები რთულფუძიან ზმნებში

სალიტერატურო ნორმების მიხედვით,
გასათვალისწინებელია შემდეგი: პირველი სუბიექტური
პირის ნიშანი ცხადყოფს ტიპის ფორმებს დაერთვის
მხოლოდ ზმნურ ნაწილზე, მაგალითად:
ცხად-ვ-ყოფ, ნათელ-ვ-ყოფ, უზრუნველ-ვ-ყოფ,
უგულეხელ-ვ-ყოფ, შეურაცხ-ვ-ყოფ...

პირის ნიშნები რთულფუძიან ზმნებში

დიდკაცობს ტიპის ფორმებს ვ სუბიექტური
პირის ნიშანი დაერთვის თავშივე. მაგალითად:
ვ-ქედმაღლობ, ვ-ავადმყოფობ, ვ-დიდკაცობ,
ვ-თავმომწონეობ, ვ-გულმაგრობ...

დაიმახსოვრეთ!

ვნებითი გვარის ფორმებთან დაკავშირებით გასათვალისწინებელია შემდეგი წესები:

- ერთპირიანი ფორმები III სერიაში იწარმოება წარსული დროის მიმღეობითა და ვარ მეშველი ზმნით. პირველ თურმეობითში მათ ორმაგად დაერთვის ვ- პრეფიქსი: ერთი – მიმღეობურ ნაწილზე, ხოლო მეორე – მეშველ ზმნაზე; მაგალითად, და^ვმაღულ^ვარ, და^ვბადებულ^ვარ... მეორე თურმეობითსა და III კავშირებითში ვ თავსართი მხოლოდ მიმღეობურ ნაწილშია; მაგალითად, და^ვმაღულიყავი, და^ვბადებულიყავი...
- ორპირიანი ფორმებისათვის მეორე თურმეობითში (რა მექნა?) ნორმაა -ოდ სუფიქსიანი წარმოება, მაგალითად: გავჩენ^{ოდი}, ჩავჯდომ^{ოდი}.

ზმნისწინები და მათთან დაკავშირებული მართლწერის საკითხები

ზმნისწინი ერთ- ან ორმარცვლიანი ფორმამაწარმოებელი მორფემაა, რომელიც თავში დაერთვის ზმნის ფორმას.

ზმნისწინებიდან ერთ ნაწილს მოეპოვება ძველი, არქაული ვარიანტები; შდრ.: ა – აღ; გა – გან; ჩა – შთა; წა – წარ; გადა – გარდა.

ზმნისწინთა ძველი და ახალი სახეობით გამოყენებამ განაპირობა მათი აღრევა და არანორმატიული, მიუღებელი ფორმების გაჩენა, კერძოდ, გაიხლიჩა არქაული ფორმის ზმნისწინები და მათი ნაწილი აღმოჩნდა ზმნის ფუძეში.

მაგალითად: განმათავისუფლეთ – გამანთავისუფლეთ; განვაგრძობ – გავნაგრძობ, აღვნიშნავ – ავღნიშნავ...

დაიმახსოვრეთ!

- მიუღებელია ზმნისწინის გახლეჩა სხვა ელემენტებით (პირის ან ქცევის ნიშნებით);
- ზმნისწინის გამოყენება შესაძლებელია ან არქაული ფორმით, ან გამარტივებული სახით ისე, რომ არ დაირღვეს მისი კონსტრუქცია.
მაგალითად: განათავისუფლე / გაათავისუფლე, განახორციელებს / ახორციელებს, განასახიერებს / ასახიერებს, განაცვიფრებს / აცვიფრებს, აღვზრდი / ვზრდი, აღვნიშნავ / ვნიშნავ.

თემის ნიშანთა მართლწერა

დაიმახსოვრეთ:

- გაუმართლებელია თემის ნიშნის დართვა ფუძეში ხმოვანმონაცვლე და ერთთემიან ზმნებზე, მაგალითად:

ფუძეში ხმოვანმონაცვლე ზმნები:

სწორია: კბეჩს, ხვრეტს, წყვეტს, ცვეთს.

შეცდომაა: კბეჩავს/ კბიჩავს, ხვრეტავს/ხვრიტავს, წყვეტავს /წყვიტავს, ცვეთავს / ცვითავს...

ერთთემიანი ზმნები:

სწორია: კვეცს, ტეხს, იხვეჭს.

შეცდომაა: კვეცავს, ტეხავს, იხვეჭავს.

თემის ნიშანთა მართლწერა

თემის ნიშნის არჩევანი, ძირითადად, მოწმდება ზმნის საწყისი ფორმის დაბოლოებით, კერძოდ: საწყისი შეიცავს თემის ნიშნის ბგერათკომპლექსს (ზოგჯერ შებრუნებული რიგითაც), მაგალითად,

კეთ-ებ-ა / გააკეთ-ებ-ს

ბარ-ვა / დაბარ-ავ-ს

დადგ-მა / დადგ-ამ-ს

მიც-ემ-ა / მისც-ემ-ს

დაყ-ოფ-ა / დაყ-ოფ-ს...

გამონაკლისია **შთანთქმა**, რომელსაც პირიანი ფორმები -ავ ნიშნით ეწარმოება, მაგ.: შთანთქავს, შთანთქავდა.

სავარჯიშო N1

რომელია სწორი?

ა) სდგას

ბ) სჩანს

გ) სწყევლის

დ) სძუღს

სავარჯიშო N2

რომელია სწორი?

- ა) ვუბულებელვყოფ
- ბ) უბულებელვყოფ
- გ) ვუბულებელყოფ
- დ) უბულებელვჰყოფ

სავარჯიშო N3

რომელია არასწორი?

- ა) ბზინავს
- ბ) ზნიქავს
- გ) ჭიმავს
- დ) თიბავს

სავარჯიშო N4

რომელ წინადადებაშია შეცდომა?

- ა) გამომცემლობამ ასზე მეტი წიგნი გამოცა.
- ბ) ჩემს შვილს ცხრა საათზე სძინავს.
- გ) გაზაფხულზე ხეები ლამაზად ყვავის.
- დ) ფოთლები ქარდაქარ მიქრიან.

სავარჯიშო N5

რომელ წინადადებაშია შეცდომა?

- ა) ამ პროექტით არქიტექტორი ახორციელებს ახალ იდეას.
- ბ) მსახიობი კარგად ანსახიერებს როლს.
- გ) ბიბლიოთეკარი აცალკევებს ძველ და ახალ წიგნებს.
- დ) მეცნიერი ნაშრომში ავითარებს საინტერესო იდეას.

გისურვებთ წარმატებას!